

Прищеп С.М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

ВИХОВАННЯ ЦІННОСТІ «ПОВАГИ ДО ДОРΟΣЛИХ» В УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

З-поміж важливих пріоритетних завдань в освіті є виховання особистості, що здатна з повагою ставитись до людей і передбачає формування таких якостей як доброзичливість, чесність, співчуття та ввічливість.

На сучасному етапі у молоді простежується посилення егоїстичних тенденцій, низький рівень розвитку моральних цінностей і почуттів, викривлення моральної мотивації. Все це спричиняє у підростаючого покоління, особливо підліткового віку, кризу духовності та зумовлює поширення ненормативних форм поведінки, зокрема неповаги до дорослих. Така ситуація вимагає від освітньої галузі пошуку шляхів виховання особистості, якій властиві морально-духовні цінності, готовність утверджувати їх своїми вчинками, справами та конкретною діяльністю.

Проблема виховання ціннісного ставлення до інших розглядаються в працях В. Абраменкової, Ш. Амонашвілі, В. Білоусової, М. Бердяєва, Л. Виготського, А. Люблінської, В. Мясіщева, С. Рубінштейна та ін.

Важливість виховання в учнів ціннісного ставлення до себе, інших людей, природи, культури і праці як необхідної умови інтеграції освітнього простору в культуру світу досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені (О. Безкоровайна, І. Бех, Я. Береговий, Г. Іващенко, Т. Гончарук, О. Киричук, О. Коберник, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, В. Тишков та інші).

Власне, ще здавна народна педагогіка традиційно охоплювала важливі напрямки у вихованні дітей, зокрема: трудове, моральне, інтелектуальне, фізичне й естетичне. Народ завжди піклувався не лише про зростання фізично

здорової дитини, але й непокоївся, щоб молодь засвоювала морально-етичні закони, виростала духовно багатою особистістю.

Як наголошують у Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей, на часі «потребують нагального розв'язання проблеми захисту дитинства, провадження в освітній процес нової філософії виховання – соціально-педагогічної підтримки підростаючої особистості як найбільш перспективної щодо нового осмислення ролі педагога в освітньому процесі та його взаємодії з учнями на етичних принципах і моральних імперативах» [3].

Морально-духовний розвиток школярів передбачає виховання таких якостей, як: порядність, чесність, правдивість, справедливість, працелюбність, гідність, честь, зокрема, шанобливе ставлення до старших, свого роду.

Повага до інших виявляється у прагненні бути порядними в усіх своїх учинках і діях. Глибинний зв'язок поваги до інших й власної гідності втілено у словосполученні «гідний поваги». Кожна людина має власну гідність і саме тому гідна поваги. Без поваги один до одного не може існувати соціум, не складуться ні службові, ні товариські, ні сімейні взаємини. Кожна людина прагне, щоб до неї ставились з повагою. І цьому допомагають правила ввічливості, вироблені людством. Повагою один до одного повинна бути пройнята вся атмосфера сім'ї [3].

Відомий педагог А. Макаренко звертається до батьків: «Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і світу, які творитимуть історію, наші діти повинні вирости прекрасними громадянами, хорошими батьками і матерями. Але й це не все: наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною» [2, с. 260].

Досліджуючи проблему виховання поваги, А.Макаренко вважав, що батько повинен розуміти, що в сім'ї він – не цілковитий, безконтрольний господар, а старший відповідальний член колективу. Якщо ця думка буде добре усвідомлена, то правильною виявиться і вся виховна робота [2, с. 262].

Треба ставити найсуворіші вимоги до своєї власної поведінки, – стверджує педагог. Виховання дітей відбувається перманентно впродовж нашого життя: в моменти, коли батьки розмовляють з іншими людьми і про інших людей, коли радіють або сумують, як поведуться з друзями і ворогами.

На визначення сутності поняття «повага до дорослих» нами проаналізовано тлумачення у словниках. Повагу як позицію, що передбачає не нашкодити іншому (фізичне насильство чи то моральне засудження) подано у тлумачному словнику за редакцією В.Дубічинського [4]. Аналогічно трактується «повага» у Великому тлумачному словникові сучасної української мови: відношення до людини, що визнає її гідність, рівність прав з іншою людиною, чуйність, делікатність, скромність. Повага до дорослих – основа для відносин співробітництва і довіри між людьми [1]. У Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей «повага до інших» – це означає визнавати цінність іншої людини [3].

Шанобливе відношення реалізовується у потребах (відношення до оточуючого світу), емоціях (прояв чуйності, делікатності), оцінках (активізує ціннісне ставлення до оточуючих, у наслідок чого, у свідомості виникають уявлення, які підтверджуються соціальним досвідом та закріплюються у вигляді соціальних норм) та переконаннях (характеризують світоглядні позиції людини та розуміння суспільних відносин, що мають місце в ціннісній орієнтації особистості).

На основі аналізу енциклопедій, наукових педагогічних студій поняття виховання цінності «повага до дорослого» ми розуміємо як процес узгодженої взаємодії високоморальної якості, яка ґрунтується на визнанні гідності людини, реалізується у взаємодії з іншими людьми, що знаходить свій прояв у ввічливому відношенні (тактовності, делікатності, дружельюбності, доброзичливості) та толерантності (емпатії: чуйність, співпереживання, розуміння почуттів іншого; уважному ставленні, довірі, безоцінному сприйнятті дорослого).

Надзвичайно важливо виховувати повагу до дорослих у дітей підліткового віку саме у позакласній роботі. Адже основними завданнями позакласної роботи в даному напрямі є розвиток самосвідомості школярів, розуміння інших і себе, як частини оточуючого світу, актуалізація знань, якими повинна володіти дитина, і досвіду взаємодії з іншими людьми, що здатні забезпечити успішну соціалізацію в майбутньому. Для виховання у дітей цінності поваги до дорослих, можна використовувати позитивний приклад учителів, батьків, бесіди з дітьми на морально-етичні теми; схвалення або засудження поведінки; відвернення від усього, що може стимулювати до здійснення негативних вчинків, дотримання встановлених правил та норм поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Макаренко А. Общие проблемы педагогики // Избранные произведения : В 3-х т. / [Редкол. : Н. Ярмаченко (председатель) и др.]. – К. : Рад. школа, 1983.
3. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. – 40 с.
4. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / За заг. ред.. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинський. – Х. : ВД “ШКОЛА”, 2008. – 1008 с.